



روحانیت و نهضت ملی شدن نفت

مکتوب دکتر محمد مصدق در جواب به
مرقومه آیت الله آقا میرزا سید حسن
چهارسوقی

۲۴ فروردین ماه ۱۳۳۰

به عرض عالی می‌رساند: [مرقومه محترمه شرف وصول ارزانی بخشید و موجب نهایت امتنان گردید تبریکات خود را برای این سال تقدیم می‌کنم و از خداوند مسئلت دارم که سالهای بسیار با صحت و خوشی درک این اعیاد را بفرماید و مجلس شورای ملی با پشتیبانی مقامات روحانی و فداکاری ملت ایران تصمیمی که در مصالح ملک و ملت گرفته است زودتر عملی کند].
در خاتمه تشکرات خود را از الطاف مبذوله تقدیم می‌کنم و مژده سلامت عالی را همیشه انتظار دارم].
دکتر محمد مصدق

[ظهر پاکت]

اصفهان: [خدمت ذی‌شرافت حضرت حجة الاسلام آیت الله آقای آقامیرزا سید حسن چهارسوقی ادام الله بقاءه مشرف آید].

دکتر محمد مصدق: [طهران

[در حاشیه با خط دیگری]

وصول ۹ رجب ۷۰

تلگراف آیت الله بروجردی به دکتر محمد
مصدق

جناب اشرف آقای نخست‌وزیر دام اجاله
تلگراف واصل، استعلام حال فقیر فرموده بودید، الحمدلله
حالم بهتر است.
موفقیت جنابعالی را در تقویت اسلام، و اصلاح امور عامه
مسلمین از خداوند تعالی مسئله می‌نماید.

بیانیه آیت الله کاظم طباطبائی از آیات
عظام آذربایجان

بسم الله الرحمن الرحيم

لن يجعل الله للكافرين على المسلمين سبيلا
در هیچ موردی و مقامی پروردگار احیت جلت عظمته رضا نداده
کفوری بر یک نفر مسلمان سلطه پیدا نماید تا چه رسد به جامعه اسلام.
برادران! مسلمانان!

وقوع کودتا را بگیرند که این تقاضا از سوی دکتر مصدق رد شد. دکتر محمود کاشانی و دکتر مجید تفرشی در پاسخ سوآلی که مربوط به شایعه ارسال پول از سوی سازمان سیا برای آیت الله کاشانی می‌شد هر دو متفقاً اظهار داشتند که منیخ این شایعه مارک گازپوروسکی محقق آمریکایی است که با حدس و گمان و بدون ارائه سند چنین ادعایی را مطرح نموده و طی ملاقات شخصی با دکتر محمود کاشانی و نیز در همایشی که در آکسفورد برگزار شد به اشتباه و غیرمستند بودن اظهارات خود اعتراف نموده است.

دکتر ناصر تکمیل همایون در پاسخ به سوآلی در خصوص دیدگاه خود نسبت به آیت الله کاشانی ابراز کرد که اساساً ورود من به صحنه مبارزات ضد استعماری با تاعسی به آیت الله کاشانی بود و ایشان به من می‌گفت ناصر امیدوارم منصور باشی. متأسفانه در نهضت ملی شدن اطرافیان آیت الله کاشانی و دکتر مصدق وحدت و اتفاق نظر این دو مرد را به هم زده و موجبات سقوط نهضت را فراهم کردند.

دکتر محمود کاشانی طی سخنانی شایعه تاءثیرپذیری آیت الله کاشانی از اطرافیان خود را رد کرد و اظهار داشت که ایشان در تصمیم‌گیریهای خود مستقل عمل می‌کردند. دکتر مجید تفرشی در خصوص جایگاه احزاب در نهضت ملی شدن نفت اظهار داشت که به اعتقاد من ما هیچ وقت حزب سیاسی به معنی واقعی کلمه و مفهوم پذیرفته شده آن در ایران نداشتیم و معمولاً در عکس العمل نسبت به رویدادها عده‌ای با گردهمایی و وحدت مقطعی جمعیتی راه‌اندازی کرده که پس از تمام شدن موضوعی که موجب گردهمایی آنها شده بود، خودبه‌خود و یا با انشعاب فعالیت حزب خاتمه می‌یافت. وی حزب توده را در این خصوص استثناء کرد و گفت از لحاظ تشکیلاتی به آن تشکل می‌شود گفت حزب بوده است.

آقای عبدالله شهبازی به نقش مطبوعات در ایجاد اختلاف و بحران در کشور اشاره کرده و گفت که روزنامه‌های مختلف در این مقطع با اهانت به رهبران پخش شایعات و اخبار ناامیدکننده اعتماد عمومی را نسبت به نهضت ملی شدن نفت از پیش بردند و زمینه‌های روانی کودتا را فراهم کردند. وی به جایگاه قتل افشارطوس در شکست نهضت ملی شدن نفت و بهره‌برداری شبکه‌های جاسوسی از این موضوع نیز اشاره کرد. استقبال حضار از جلسه پرسش و پاسخ ۳ ساعته، مسئولین همایش را واداشت که جلسه دیگری در ۱۳۸۲/۶/۵ به منظور پاسخگویی به سوآلات حضار برپا نمایند که در تاریخ مذکور آن جلسه نیز به مدت ۶ ساعت برپا شد که گزارش آن در فصلنامه تاریخ معاصر ایران درج خواهد شد. در حاشیه همایش نمایشگاه عکس، سند، کتاب و مطبوعات نیز با همکاری مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، مرکز بررسی اسناد تاریخی و کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی برگزار شد که با استقبال خوبی مواجه گردید.

اجتماعی نتیجه‌ای جز کودتا نداشته است؛ زیرا رهبری تلفیقی مشروطه به کودتای سوم اسفند پهلوی اول منجر شد و رهبری تلفیقی نهضت ملی نیز به کودتای ۲۸ مرداد پهلوی دوم انجامید.

سخنران بعدی حمید سیف‌زاده بود که دلایل شکست نهضت ملی شدن نفت را باز می‌کاوید. سیف‌زاده دکتر مصدق را عامل تضعیف نیروهای دینی و ملیون دانست و گفت: مصدق ۱۰ ماه پیش از نخست‌وزیری به انگلستان تعهد سپرد که حاضر است برای منافع انگلستان بکوشد و پاسخ را نیز از سوی ارست پرون دریافت کند.

وی خاطر نشان کرد: در یکی از ملاقات‌ها فاطمی از اتاق مصدق



خارج شد و گفت: این مرد عاقبت ما را به کشتن می‌دهد و این رمز اقدام او بود.

مصدق به دو چیز خیلی اعتقاد داشت: دوستی اشخاص و نظرات مثبتی که دیگران درباره افراد می‌دادند.

سیف‌زاده در خاتمه گفت: مصدق از کودتا خبردار و از جزئیات آن نیز آگاهی داشت. حتی پیش از شاه و زاهدی، چرا که خود طراح کودتا بود.

آخرین سخنران همایش داوود امینی بود که نقش فداییان اسلام در نهضت ملی شدن نفت را باز می‌جست او که کتابی نیز در این زمینه تالیف کرده است، به اعدام انقلابی رزم‌آرا از سوی فداییان اسلام پرداخت و گفت: قتل رزم‌آرا از لحاظ سیاسی از سوی نیروهای ملی و از لحاظ مذهبی از سوی آیت الله کاشانی تایید شد و پس از اقدام فداییان، روزنامه‌های وابسته به جبهه ملی به شادمانی پرداختند و بر صحت فتوای سیاسی جبهه مهر تاءیید زدند. وی همچنین به هشدار نواب صفوی به دکتر مصدق در خردادماه ۱۳۳۲ اشاره



کرد که بر اساس اعلامیه نواب صفوی به مصدق گفته شده بود که در صورت اجرای احکام اسلام از دولت وی حمایت خواهند نمود.

در جلسه پرسش و پاسخ دکتر حسن سالمی به طور مشروح خاطرات مربوط به بردن نامه مورخ ۲۷ مرداد آیت الله کاشانی برای دکتر مصدق را تشریح کرد و تاءکید نمود که آیت الله کاشانی نگران اوضاع کشور بود و از دکتر مصدق خواست که با هم جلوی



تلگراف آیت الله آخوند ملا علی [همدانی] و... در پشتیبانی از دکتر محمد مصدق به آیت الله بروجردی ۱

[۲۸ تیر ۱۳۳۱]

حضرت آیت الله العظمی آقای حاج آقا حسین بروجردی دام ظلّه ما اهالی همدان از طبقات روحانیون و بازرگانان و اصناف قاطبه ملت در اثر کناره گیری جناب آقای دکتر مصدق تعطیل عمومی نموده و در تلگرافخانه متحصن هستیم. محترماً از حضرت آیت الله که پیشوای روحانی عموم مسلمین می باشد تقاضا داریم که در پیشگاه اعلیحضرت همایونی بخواهند به احساسات عمومی احترام گذاشته دست خائنین را از سر ملت ستمدیده کوتاه و دکتر مصدق را که قلوب همگانی متوجه جناب ایشان است منصوب به زمامداری فرمایند.

پاسخ استفتاء برای ملی شدن صنعت نفت

در پاسخ استفتائی که از طرف محترمین و معتمدین تهران و قم و سایر شهرستانها از آقایان حاج سید محمود روحانی قمی و حاج شیخ عباسعلی راجع به ملی شدن صنعت نفت به عمل آمده بود آقایان حکم خود را به شرح ذیل اعلام داشته اند: معلوم است سؤال در موضوع ملی شدن صنعت از جهت عناوین اولیه این موضوع نیست زیرا نفت و معادن آن ملک مسلمین و مال ایرانیان است و منافع را اجانب می برند و چندین میلیون جمعیت از مرد و زن و بچه ایران دچار بدبختی و بیچارگی است که در نتیجه هموطنان ما دچار فساد اخلاق و اختلافات مسلکی که عالم بشریت را تهدید می نماید، شده اند. و اگر منافع منابع این مملکت عاید ملت شود، تمام این بدبختیها و پریشانیها مرتفع خواهد شد و این موضوع قابل انکار و تردید نیست و این حکم روی موازین شرع و از ضروریات دین است و مطابق نص آیه مبارکه...

با توجه به اینکه حضرت آیت الله حاج سید ابوالقاسم کاشانی دام ظلّه که از اول عمر و زندگانی خود اشتغال یا اصلاح امور مسلمین و خیرخواهی مردم و مبارزه با دشمنان دین و دنیای مسلمین بوده اند و در مقام دفاع از حقوق حقه ایرانیان از هیچگونه فداکاری و مبارزه دریغ ننموده اند و با اطلاع کاملی که از سیاست دارند و در رأس این نهضت مقدس قرار گرفته اند و با کمال جدیت امر و قیام فرمایند (بر ملی شدن صنعت نفت در سراسر کشور) راهی برای شبهه باقی نمی ماند. بنابراین بر تمام مسلمین و هموطنان عزیز حتم و لازم است که نهایت سعی و کوشش را مبذول دارند تا گریبان خود را از چنگال جابرانه اجانب خلاص و سعادت را نصیب خود نمایند. والسلام علی اخوان المؤمنین رحمة الله و برکاته.

الاحقر محمود الحسینی الروحانی القمی

روحانیت و اسرار فاش نشده از نهضت ملی صنعت نفت. ص ۹۴-۹۳.

ترجمه از روزنامه لوموند فرانسه

چهره آیت الله کاشانی در آرشیو وزارت خارجه انگلستان

آیت الله کاشانی این دشمن قدیمی و آشتی ناپذیر سیاست استعماری انگلستان را مردم دنیا شناخته اند. نام او از روزی که رزم آرا به قتل رسید و نفت ایران ملی شد بر سر زبانها افتاد. در صورتیکه برای کمپانیها نفت انگلیس وزارت خارجه انگلیس و سازمان «انتلیجنس سرویس» کاشانی از دهها سال پیش شناخته و معروف بوده است و انگلیسها از مدتها پیش وجود او را برای منافع خود خطر بزرگی می دانستند. در آرشیوهای وزارت خارجه انگلیس آیت الله کاشانی را اینطور معرفی می کنند. کاشانی، قائد مذهبی ایران که از اخلاف پیغمبر اسلام است پدرش از پیشوایان مذهبی بود که با انگلستان خصومت دیرینه داشت و بر سر مبارزه با سیاست دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان به قتل رسید مرگ پدر، آیت الله کاشانی را دشمن آشتی ناپذیر انگلستان ساخت و فعالیتهاى ضد انگلیسی او نه تنها در ایران بلکه در سوریه و عراق و لبنان توسعه یافت در جریان جنگ با مفتی اعظم و آلمانها علیه انگلستان همکاری کرد. و همین همکاری او موجب توقیف وی در سال ۱۹۴۱ گردید. کاشانی به عراق تبعید شد. ولی آنقدر در ایران نفوذ داشت که در سال ۱۹۴۵ از تهران به نمایندگی مجلس انتخاب گردید.

پس از توقیف مجدد دوباره به نمایندگی تهران انتخاب شد ولی با استفاده از مصونیت پارلمانی از حضور در مجلس امتناع نمود. آیت الله کاشانی در افکار و احساسات میلیونها شیعیان ایران و پاکستان و حتی روسیه شوروی نفوذ و قدرت فوق العاده دارد. نفوذ کاشانی باعث شد که دکتر مصدق از راه مبارزه با انگلیسها منصرف نشود. و دولت ایران شناسایی خود را از اسرائیل پس بگیرد و به این ترتیب ایران وارد صنف متحد دول عربی و اسلامی گردد.

روحانیت و اسرار فاش نشده... ص ۱۳۴

۱. روزنامه ندای میهن درباره این تلگراف می نویسد: «صبح امروز شنبه (۲۸ تیر ۱۳۳۱)؛ پس از اجتماع جمع کثیری از اهالی همدان در منزل آقای آخوند ملا علی و بردن معظمه به مسجد کولانج و اجتماع قاطبه روحانیون همدان در مسجد، به دستور حضرت آقای آخوند تلگراف زیر تنظیم و به امضای خودشان و عده کثیری از آقایان روحانیون و تجار و اصناف به قم مخابره شد.»

ندای میهن، یکشنبه ۲۹ تیر ۱۳۳۱، ش ۲۲، دوم

در این هنگام تاریک و باریک [که] اهالی تمام ایران قیام کرده اند برای استرداد حقوق حقه خودشان از کفار حربی که در حکم امروز استرداد این حق ثابت حیوة ایران و ایرانی است. [

به عموم برداران دینی لازم و واجب است در پشتیبانی حضرت آیت الله کاشانی و جناب آقای دکتر محمد مصدق که مجری امیال قاطبه ملت ایران هستند کوشا بوده و به مبارزه خودشان ادامه دهند تا به فضل الهی در ظل عنایت حضرت ولی عصر ایران دارالاسلام از شر کفار محفوظ و محروس بماند.

والسلام علی من اتبع الهدی

بیستم و هشتم ذیحجه الحرام ۱۳۷۰ قمری

الاحقر میرزا کاظم طباطبائی

فتوای علمای شیراز در وجوب شرکت مسلمین و متدینین در انتخابات دوره هفدهم

شیراز. در جلسه ای که آقایان علماء اعلام در منزل آقای جلال الدین آیت الله زاده تشکیل دادند فتوای زیر را صادر نمودند:

بر اهالی پوشیده نیست تأثیری که مجلس شورای ملی در تعیین سرنوشت و مقدرات کشور و ملت مسلمان ایران دارد دقت در برگزیدن رجال صالح و متدین و وطن خواه به نمایندگی ما بزرگترین عامل حفظ دین و دنیای مردم بوده و هست. [و در این موقع که خوشبختانه در سایه فداکاری و مجاهدات گرانبهای ملت ایران و زعمای دین خاصه حضرت آیت الله کاشانی دامت برکاته تحول در اوضاع کشور پدید آمده و دولت ملی جناب آقای دکتر محمد مصدق آزادی انتخابات را تضمین نموده است با موقعیت حساس کشور و توجه به اینکه جهانیان خاصه ملل اسلامی چشم براه این هستند که ملت ایران با ابراز رشد فکری شاهد پیروزی را به دست آورده و با تعیین نمایندگانی شایسته عظمت از دست رفته از دین مقدسه اسلام را تجدید و مبانی استقلال کشور را تحکیم نمایند و نسل آینده را از خطرات خانمان براندازی که متوجه آن است رهایی بخشد]؛ جامعه روحانین شیراز برای اداء تکلیف الهی لازم می داند اعلام دارند که بر فرد فرد مسلمین و متدینین واجب و لازم است که در انتخابات این دوره به تمام معنی شرکت نموده و نتایج این امر حیاتی را که در حکم دفاع از ناموس مقدسه دیانت است جایز بشمرند و واجب است که دقت کنند افرادی را به نمایندگی انتخاب نمایند که به تمام معنی متدین و پای بست عمل به احکام شریفه مقدسه بوده و به اوضاع روز و سیاست جهانی واقف و امتحان علاقمندی خود را به بهبود اوضاع اجتماعی و تحکیم مبادی دیانت مقدسه اسلام در رأس برنامه خود قرار دهد. [همچنین بر عموم مسلمین واجب است که با انتخابات افراد ناصالح جداً مبارزه نموده از مجاهدات لازم در این باب خودداری نکرده و صاحب شریعت مطهره را از خود خشنود کنند و نیز عامه مردم متوجه باشند که کمک و مساعدت در انتخابات افراد ناصالح به فروش راء و از هر طریق دیگر حرام و فروشنده راء و در پیشگاه حق تعالی مؤاخذه و مسئول خواهد بود.

پنجشنبه ۲۶ ربیع الثانی مطابق سوم بهمن ماه ۱۳۳۰

جمال الدین شریف محلاتی - سید حسام الدین فال اسیری - علم الهدی فضائلی - ابن یوسف حدائق - ابوالحسن حدائق - الحقیق علی یقظینی - سید ابراهیم دستغیب - الحقیق محمدحسین شرعی - الحقیق محمود شریف - مجدالدین دستغیب - جمال الدین اسلامی - الحقیق علی یقظینی - سید ابراهیم دستغیب - الحقیق محمدحسین شرعی - الحقیق محمود شریف - مجدالدین دستغیب - جمال الدین اسلامی - الحقیق عبدالرسول کازرونی - الحقیق محمدحسین رئیس العلماء - سید ابوالقاسم فقیه ارسنجانی - محمدجواد آیت اللهی - سید احمدزاده محمد - سید عبدالحسین دستغیب - ضیاء الدین شریف محلاتی - الاحقر علی اکبر ارسنجانی ابن سجاد - السید علی خفزی - الحقیق حسین الحسنی - الحقیق حاج شریعتمدار - بهاء الدین محلاتی - محمود علوی - علی موسوی.

تلگراف آیت الله سید محمدتقی خوانساری به دکتر محمد مصدق و جواب آن

تهران / ۲۲ تیر ۱۳۳۱

جناب آقای دکتر مصدق نخست وزیر محبوب

در این موقع که خوشبختانه مجدداً قبول زمامداری فرموده اید مقتضی است در تعیین وزیر فرهنگ توجه بیشتری نموده وزارت فرهنگ را به شخصی که گذشته از سایر جهات علاقمند به دین هم باشد واگذار فرمائید خداوند شما را در خدمت به اسلام و ایران تائید فرماید.

محمدتقی الموسوی خوانساری

جواب دکتر محمد مصدق به تلگراف آیت الله خوانساری

قم

حضور محترم حضرت آیت الله خوانساری دامت برکاته

تلگراف شریف که ضمناً مبشر سلامتی آن حضرت بود عز وصول بخشید و موجب مسرت گردید. [البته در تعیین وزیر فرهنگ تاءمین نظر آن جناب خواهد شد. ملتتمس دعا هستم. دکتر محمد مصدق نخست وزیر